

نسخه‌ای خرافی برای درمان اهل هوا!

کندو کاوی در خصوص مراسم عجیب زاردرمانی در برخی شهرهای جنوبی، برای حل مشکل افرادی که باد(جن) در جسم‌شان حلول کرده‌است

ZENDEGI - SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

سه شنبه ۹ مهر ۱۳۹۸
۲ صفر ۱۴۴۱ • اول اکتبر ۲۰۱۹
شماره ۲۰۲۰۹

۱۴۳۲

مطالعه
این پرونده
به افراد زیر
۱۶ سال توصیه
نمی‌شود

تسمیم سپیلی

روزنامه نگار

پرونده

«مادریز گم زار داره. وقتی می گیردش، حالت صورتش عوض می شه و اصلا شبیه خودش نیست. به زبونی که بلد نیست حرف می زنه. بعد چند دقیقه به حالت عادی برمی گرده و چیزی از چند دقیقه قبلش یادش نمی مونه»؛ «داداشم یه بار گم شد. همه اهالی سیح شدن، کل جزیره رو دنبالش گشتن. هیچ جا نبود. ر قسیم پیش بابازار، گفت بادیون بردنش و تا غروب صبر کنین، اگه برنگشت دیگه منتظرش نباشین. غروب که برگشت، حال عجیبی داشت. کار خودشون بود»؛ «یه بار بین خواب و بیداری، یکی از بادیون رو دیدم. فقط سر داشت، بدون بدن. ولی نترسیدم. اگه بترسی، می فهمن و اذیت می کنن». اهل هوا، کسانی هستند که باد(جن) در جسم‌شان حلول کرده‌است و آن‌ها را به کارهایی خلاف میل و اراده‌شان وادار می کند. ماما زار، شفادهنده‌ای است که خودش دچار یادشده ولی آن را کنترل کرده‌است و با برگزاری مراسم زار به بقیه مبتلایان کمک می کند. مراسم زار در مانی هم، شبیه به جشن عروسی است که همه می توانند در آن شرکت کنند ولی مشخصاً برای یاد زده‌ها برگزار می‌شود. در شماره ۱۳۴۵ زندگی سلام یعنی ۲۶ خرداد ۹۸ از زیبایی‌های هر میز گفتیم و همان جاقول دادیم یک پرونده درباره زاردرمانی داشته باشیم. در این شماره از زندگی سلام در خصوص این مراسم عجیب، بیشتر صحبت خواهیم کرد و نگاهی روان‌شناختی به این ماجرا خواهیم داشت.

عکس: Hormoz.ir

یادداشت شفاهی حجت الاسلام «سید جعفر طباطبایی»، کارشناس مذهبی:

برگزار کنندگان مراسم شبیه زار در مانی، شاید هستند

این مراسم به هیچ وجه کارگشا نیست و عده‌ای بی‌جهت مردم را به وحشت می‌اندازند. برگزار کنندگان چنین مراسمی، شاید هستند و می‌خواهند که از کنار برگزاری آن به نان و نوایی برسند. بگذارید که به صورت کلی تر بگویم که برگزاری هر نوع مراسم جن‌زدگی بی‌فایده است. در ضمن، افرادی که دچار بیماری‌هایی می‌شوند و احساس می‌کنند که چون یاد زده شده‌اند پس خوب نمی‌شوند، اگر به پزشک مراجعه نکنند با همان بیماری، فوت خواهند کرد چون چنین مراسمی باعث درمان بیماری‌های جسمی نخواهد شد.

داشته باشد که زار جزو این دسته قرار می‌گیرد. براساس این توضیح، سندروم‌های وابسته به فرهنگ، ناراحتی‌های روان‌شناختی و جسمانی هستند که تحت تأثیر خویشاوند فرهنگی نمود مشخصی یافته‌اند.

❖ **پس مداخله در مانی هم باید به شیوه معمول انجام شود؟**
بله، باید همان رویه درمانی معمول را داشته باشیم منتها با در نظر گرفتن چند نکته: در مانگر در حوزه روان‌شناسی فرهنگی، تخصص لازم‌ا داشته باشد. رابطه درمانگر- بیمار شباهت فرهنگی داشته باشد؛ یعنی فرد یاد زده بهتر است توسط یک روان‌شناس یا روان‌پزشک محلی در مان شود. در جلسات درمان، لازم است تعریف فرد و فرهنگ از مشکل یا بیماری مشخص شود. همچنین باید علت‌هایی که فرهنگ برای اختلال در نظر می‌گیرد، درمان‌ها، موانع و حمایت‌های فرهنگی هم مدنظر باشد. رویکرد سنتی تر معتقد است درباره اختلالاتی که خوب شناخته نشده و منحصر به یک فرهنگ‌اند، شفا بخش‌های محلی رانه تأیید می‌کنیم و نه در مقام مخالفت برمی‌آییم بلکه این انتخابی است در حوزه اختیارات مراجع.

❖ **حالا که حرف از در مانگر های محلی شد، کمی هم به کار کرد در مانی مراسم زار بپردازیم. این مراسم، چطور معتقدان به زار اراضی و توجیه می‌کند؟**

آن چه در مراسم زار، انجام می‌شود وجهه‌ای در مانی به آن می‌دهد؛ اول این که فرد یاد زده در این مراسم، توجه و حمایت اجتماعی به دست می‌آورد. شخصی که پیش از این، کسی بود مثل دیگران، به واسطه مشکل اش در مرکز توجه قرار می‌گیرد. این مسئله به این دلیل مهم است که بیشتر افراد منزوی و طبقات اجتماعی پایین درگیر این مشکل می‌شوند. این افراد، هدیه‌هایی دریافت می‌کنند و حتی ممکن است خودشان بعدها با بازار یا ماما زار شوند که این نوعی تحرک اجتماعی و کسب نفع ثانویه محسوب می‌شود. در واقع هویت جدیدی که در مراسم زار به دست می‌آید، شاید از هیچ طریق دیگری ممکن نباشد. تبیین دومی که به نظر می‌رسد، سازوکار دفاعی همانند سازی یا پر خاشگر است. گاهی میزان آسیب روان‌شناختی به قدری زیاد است که فرد نمی‌تواند با آن روبه‌رو شود، پس به این سازوکار متوسل می‌شود؛ با چیزی که از آن می‌ترسد، همانند سازی می‌کند و به آن پناه می‌برد. در مراسم زار، فرد با ابزارهای (موضوعی) تحت عنوان عامل از آرا دهنده ناشناخته که یاد نام دارد (ممکن است تجلی از استرسورهای روان‌شناختی باشد) مواجه می‌شود و آن را بغل می‌کند (به عنوان یک هویت جدید شکل می‌دهد) تا دیگران از آن نترسد. به همین دلیل است که اهل هوا به گونه‌ای تا همیشه با با دها در تعامل‌اند. معنایی که جامعه از این طریق به بیماری می‌دهد هم در باور به مراسم زار، تأثیر گذار است؛ فرد یاد زده، به چشم بیماری که باید در بیمارستان بستری شود، نگاه نمی‌شود؛ به این ترتیب، نه تنها انگ بیمار روانی دریافت نمی‌کند بلکه مورد حمایت هم واقع می‌شود.

قرآن درباره آنچه که نوعی از مخلوقات الهی هستند، آیاتی دارد و ما روایتی هم درباره آن‌ها داریم و طبق روایت دو دسته جن، خیر و شر داریم. بنا بر این در وجود داشتن آنچه شکی نیست. جن‌های زیادی هستند که جزو مومنین‌اند و خیرهای زیادی از آن‌ها دیده شده بنا بر این وحشت از جن کار غلطی است. در این بین، بعضی افراد می‌گویند که ما جن زده شده‌ایم. باید توجه داشت که بیشتر این افراد فقط احساس می‌کنند که جن زده شده‌اند و به همین دلیل به خیالات باطل زیادی مبتلا می‌شوند. در مفتاح، دودعا برای درمان مانند از شر جن داریم. چنین افرادی اگر واقعاً جن زده باشند، بهتر است چنین دعا هایی را بخوانند تا مشکل‌شان رفع شود. اما درباره برگزاری مراسمی مانند زار در مانی هم باید توجه داشت که

گفت و گو با دکتر «کاوه قادری» روان‌شناس درباره آیین زار یا همان پدیده بادزدگی

بادزدگی یا سندروم روان‌شناختی؟

اهل هوا و مراسم زار برای من چیزی بیشتر از یک آیین قدیمی جالب بود. حفره‌ها و اینها ماتی وجود داشت که برای پیدا کردن پاسخ‌شان شروع کردم به مطالعه. تک‌توک در مقاله‌هایی که یافتیم، ما مجرا از آن جنبه انسان‌شناسانه، موسیقی و هنر پژوهی بررسی کرده بودند و سوالات من همچنان به قوت خود باقی بود. سوالاتی که اگر پرونده امروز را خوانده یا قبلاً چیزی درباره اهل هوا شنیده‌اید، باید در ذهن شما هم نقش بسته باشد. «کاوه قادری»، روان‌شناس بالینی، گمانه‌ها درباره احتمال وجود اختلالات روانی در ماجرای بادزدگی تقویت و موضوع را از جنبه روان‌شناختی بررسی کرد.

گرفته است و به زبانی دیگر سخن می‌گوید. به عنوان مثال برخی از مردم هند که تحت تأثیر دوره‌های تجزیه‌ای از نوع تسخیری قرار می‌گیرند و به زبان انگلیسی سخن می‌گویند. روان‌شناسان دلیل این مسئله را نتیجه سال‌ها ارتباط فرهنگی بین مردم هند و انگلیسی‌ها می‌دانند که ممکن است در ایران نیز نزدیکی از ارتباط فرهنگ مناطق جنوبی با مردمان عرب و ورود سیاهپوستان از سودان در مقطعی از تاریخ، این موضوع را سبب شده باشد. طول مدت بروز علائم هم از طریق روان‌شناسی قابل توضیح است. درباره اهل هوا می‌گویند که جزر مواردی که با دسر آغ‌شان می‌آید، رفتارشان تقریباً عادی است. البته این مسئله باید بیشتر بررسی شود اما در اختلال هویت تجزیه‌ای یا همان اختلال چند شخصیتی نیز گاهی شخصیت‌های متفاوت از شخصیت اصلی فرد، کنترل را به دست می‌گیرند و این شخصیت‌های مجزا از وجود هم‌دیگر خبر ندارند. جالب آن که حتی نشانه‌های جسمانی شخصیت‌ها هم متفاوت است به همین دلیل ممکن است غالب شدن هویت تسخیری بیمار، چنین علائمی را سبب شود.

❖ **آن‌طور که من فهمیده‌ام و طبق توضیحات شما، هم ممکن است با اختلالی مشخص مواجه باشیم و هم ممکن است فرهنگ معتقد به بادیون و اجنه، هر بیماری و اختلالی را با دزدگی تلقی کند.**

همان‌طور که اشاره کردم بعضی اختلالات، مختص به فرهنگ هستند. دستنامه جامع تشخیص اختلالات روانی (DSM) که

❖ **روان‌شناسی، بادزدگی را چطور توضیح می‌دهد؟**
انجمن روان‌پزشکی آمریکا از سال‌ها پیش به شرح، بررسی و تنظیم برخی اختلالات پرداخت که جزو طبقه‌بندی‌های رسمی بین‌المللی و فراگیر اختلالات روانی قرار نمی‌گرفتند بلکه در مناطق خاص فرهنگی به شکل سندروم بروز پیدا می‌کردند، معانی خاص فرهنگی می‌یافتند، سبب شناسی خاصی توسط مردم محلی برای این تظاهرات روان‌شناختی در نظر گرفته می‌شد و حتی شفا بخش‌های محلی به انجام امور در مان مبادرت می‌ورزیدند؛ این طبقه اختلالات به عنوان سندروم‌های وابسته به فرهنگ بررسی شد که در ویراست آخر دستنامه روان‌پزشکی نیز برخی از این مفاهیم فرهنگی درباره ناراحتی‌های روان‌شناختی معرفی شده‌اند. از جمله این سندروم‌ها می‌توان به (Ataque de nervios) در میان لاتین تبارها و حملات موسوم به حملات باد (Khyalcap) در میان کامبوجی‌ها اشاره کرد که مورد اخیر تا اندازه‌ای با آیین زار مشابه است. در برخی از مناطق آفریقا و ایران نیز مفهوم اهل هوا یا آیین زار سال‌هاست به عنوان یک سندروم وابسته به فرهنگ شناخته شده‌است. اعتقاد بر این است که برخی از انواع با دهای پلیدی می‌توانند نشانه‌های روانی و جسمانی متعددی به وجود آورند و برای خروج این با دها نیاز به آیینی خاص و کمک گرفتن از ماما زار و بابازار هاست. می‌توانیم بگوییم بعضی علائم بادزدگی در قالب نشانگان علمی شبیه نشانه‌های اختلال هویت تجزیه‌ای از نوع تسخیری (که طی آن فرد چند هویت مجزا را شکل و گاه تغییر شخصیتی رخ می‌دهد و هویت دیگری که به جز هویت اصلی فرد وجود دارد و به لحاظ فرهنگی به باد تعبیر می‌شود، قدرت شخصیت او را به دست می‌گیرد و دستخ می‌گردد)، اختلال پانیک، اختلال هذیانی، سایکوسوماتیک، اختلالات اضطرابی و بعضی فوبیا هاست. بعضی از علائم با دبه خوبی با مشخصه‌های اختلال تجزیه‌ای تسخیری قابل تبیین است مثل این ادعا که فرد یاد زده در دوره‌هایی به زبانی صحبت می‌کند که در حالت عادی آن زبان را بلد نیست. در توجیه این مسئله می‌توان گفت نمونه‌های مشابهی از اختلالات تجزیه‌ای مشاهده شده‌است که فرد ادعای کند تحت تسخیر ارواح قرار

مراسمی باریشه آفریقایی!

بندرعباس و بندر لنگه در دوران حکومت صفویان، شکوفایی اقتصادی ویژه‌ای یافتند که در پی آن شمار زیادی برده سیاهپوست به وسیله برده فروشان وارد این منطقه و به عنوان کارگر به جامعه ایرانی اضافه شدند. بنا بر بیشتر منابع تاریخی موثق، پیشینه مراسم زار به دما زنی و دهل زنی آنان بازمی‌گردد که کم‌کم شکل و شمایل مراسم زار در مانی به خود گرفت. انجام مراسم زار در کشورهای مختلفی برگزار می‌شود از جمله آسیای شرقی، آفریقا و حتی آمریکا و البته این مراسم به اشکال گوناگون اجرایی شود و نام‌های مختلفی نیز دارد. به دلیل این که جنوب کشور مان از دیر باز با اقوام گوناگونی روبه‌رو شده‌است، این آیین کم‌کم وارد کشور و ماندگار شده و رنگ و بویی بومی به خود گرفته است. با وجود این آیین‌های اعتقادی و جادویی نیز در آن دیده می‌شود که منشأ آن‌ها معلوم نیست؛ در هر حال، هنوز این اعتقادات و آداب و رسوم، رنگ و بوی تند آفریقایی خود را از دست نداده‌است.

از خوردن «گره‌کو» تا لرز اندن تمام بدن!

برگزاری مراسم زار، آداب و رسوم عجیب و غریبی دارد که کمتر به آن‌ها اشاره شده‌است

ومی‌گریزد. بعد از فرار جن، تنها ماما زار یا بابازار که در کلمه بیمار می‌ماند که برای حل کردن این مشکل هم، سفره بیاساط بازی و آواز، نذر و نیاز یا خون و قربانی لازم است. ❖ **تلاشی عجیب برای خارج کردن زار!**
برای تشکیل مجلس، روز قبل از برگزاری آن، زنی که خود از اهل هوست، خیزران به دست راه می‌افتد و تک‌تک درها را می‌زند و اهل هوا را برای مراسم دعوت می‌کند. بیشتر دعوت‌شدگان، دختران هوا هستند. ابتدا شخص مبتلا، شروع به لرزیدن می‌کند و به تدریج لرزش بیشتر می‌شود و از شانه‌ها به تمام بدن سرایت می‌کند. بازی وقتی به اوج خود می‌رسد که کله شخص مبتلا، کاملاً پایین بیاید و ضمن تکان‌های شدیدی که می‌خورد از ظرف خونی که در برابر او قرار داده‌اند بخورد. در چنین مرحله‌ای، افزون بر شخص مبتلا، زار در درون عده دیگری نیز پدیدار می‌شود و همه در حال سر جنباندن از خود بی‌خود می‌شوند و روی زمین می‌افتند. وقتی شخص مبتلا به زار، به این مرحله می‌رسد او را از عقب می‌گیرند و روی زمین دراز می‌کنند به طوری که سر بیمار به زمین نخورد. یک نفر پاهای او را می‌گیرد که در این حالت شخص مبتلا با رو به جنوب باشد. سپس بابا یا ماما زار به وی می‌گوید با مشت، محکم به سینه خود بکوبد. در این هنگام است که زار، کالبد مرکب اش را ترک می‌کند. در این لحظه هیچ‌یک از حاضران نباید صحبت کنند. همه باید ساکت باشند و گرنه احتمال دارد زار وارد تن صحبت کننده بشود! وقتی زار از بدن خارج شد، بیمار را روی دوزانو طوری خمیده می‌نشانند که نوک انگشتان پایش به زمین نخورد. خارج شدن یا نشدن زار از بدن شخص مبتلا را فقط بابا یا ماما زار تشخیص می‌دهد و از عهده فرد دیگری بر نمی‌آید!

خارج شود. این افراد باور دارند بر اثر ضربه‌هایی که به تن بیمار می‌زنند، جن با جیغ و داد فراوان، مرکب اش را رها می‌کند